

מפגש מס' 10

דף למנחה

שמות ו' - י'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק ו' - שליחות משה לישראל בשם ה' וראשי אבות הלוויים

פרק ז' - עשיית מופתים בפני פרעה והחרטומים: מטה ומכת דם

פרק ח' - צפרדע, כנים, ערוב

פרק ט' - דבר, שחין, ברד

פרק י' - ארבה וחושך

לימוד מעמיק

מכות ומופתים

פתיחה

את עשרת מכות מצרים אנחנו מכירים כבר מגיל הגן, ויודעים לשנן אותם בעל פה מן השירים או לכל הפחות מן הסימנים שנתן בהם רבי יהודה: דצ"ך עד"ש באח"ב. הרושם שעולה מהאופן בו אנו רגילים לספור את המכות, הוא שמדובר ברשימה זהה של מכות. עם זאת, מכות מצרים מתוארות בתורה בפירוט רב שמשתנה בין מכה למכה, ומרמז לתהליך שמתרחש לאורך הדרך. ישנן דרכים רבות לחלק את המכות ולבחון את פרטיהן.

הכנת פעילות

את הלימוד היום נלווה בכרטיסיות. הדפיסו אותן וגזרו. הניחו על הרצפה את כרטיסיות המכות בטור על פי סדר.

בהמשך השיעור נסדר ונשייך כרטיסיות בטורים שונים לפי סדר המכות (בשביל החידוד, לפי רמת הקבוצה, אפשר לחתוך את הכרטיסיות ללא השיוך למכות השונות, ולהפוך את זה גם לאתגר של זיהוי המכה אליה הציטוט שייך).

מכות

בפעם הראשונה שמשה עומד לפני פרעה, הוא מציג בפניו את הדרישה לצאת ממצרים בשתי לשונות שונות זו מזו:

ראשית, הוא דורש זאת בשם ה': **וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרֹעֶה כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיְהִי לִי בְּמִדְבָּר (ה', א).** בפנייה זו, משה ואהרן מגיעים כשליחי ה' לצוות על פרעה לשלח את העם. אם נדמיין רגע את הסיטואציה, נבין את תגובתו של פרעה - מלך מצרים יושב על כסאו, ופתאום ניצבים לפניו שני אנשים שבאו 'משום מקום', וטוענים שהם דוברים בשם האל הגדול, ומצווים עליו לשלוח את אומת העבדים שלו. בפני עצמה, דרישה כזו נשמעת חצופה. פרעה אכן מגיב בהתאם: **וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמְעֶ בְּקִלּוֹ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה' וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח (ה', ב).** פרעה איננו מכיר את האל הזה ועל כן איננו מחויב להיענות לציווי.

לאחר מכן, עוברים משה ואהרן לדרוש את יציאת בני ישראל מסיבה שונה לחלוטין - הם דוברים בשם העם ומבקשים לקבל את זכותם הדתית לעבוד את אלוהיהם במדבר: **וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עֲלֵינוּ נִלְכְּדָה נָא דְרֹךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר וְנִבְחַחָהּ לַה' אֱלֹהֵינוּ פֶּן יִפְגַּעֵנוּ בְּדֶבֶר אוֹ בְּחַרְבַּב (ה', ג)** (ראו [פוסט מאת הרב מנחם ליבטאג](#)). בנוסף לבקשה הזו, מסתתר גם איום שהופך את הבקשה הזו לצורך: משה ואהרן מבהירים שאם העם לא יזבחו לה' אלוהיהם, הוא עלול לפגוע בהם, ואולי יפגע גם במי שמונע מהם לזבוח לו:

שמות רבה פרשה ה טו

פֶּן יִפְגַּעֵנוּ בְּדֶבֶר אוֹ בְּחַרְבַב, לֹא הִיָּה צָרִיף לֹמַר אֶלָּא פֶּן יִפְגַּעֵךָ, מֵהוּ פֶּן יִפְגַּעֵנִי? לְלַמֶּדֶךָ שֶׁנִּהְיֶה בּוֹ כְּבוֹד. לְלַמֶּדֶךָ שֶׁחַיֵּב אָדָם לְחַלֵּק כְּבוֹד לְמַלְכוּת.

האיום המרומז כאן דווקא לא מגיע משמו של ה' בעצמו, אלא מתוך פרשנות אנושית לכאורה, שמנבאת שפרעה עלול להיפגע אם לא ישחרר אותם לזבוח לאלוהיהם. לפי זה, מכות מצרים הן מעין תוצאה ישירה וכמעט טבעית לכך שפרעה מונע מהעם לזבוח לה' אלוהיהם ולשכך את זעמו'. במסגרת זו פרעה יתהה בעיקר על הקשר בין המכות לבין מעשיו, ויבחן זאת שוב ושוב על ידי הבטחות שווא לשלח את העם ומשא ומתן על האופן המינימלי בו יוכלו לזבוח לה' ולהסיר את האיום (ראו גם [פוסט מאת הרב יוסף צבי רימון](#)).

פעילות

חפשו את כל הכרטיסיות המצטטות את אחת מהבטחותיו של פרעה כחלק מהמשא ומתן. חלקו את הציטוטים לשניים על פי סוג ההבטחה: הסכמה מיידית לתת לעם ללכת (לרוב בתנאים מסוימים) או הבטחה כי ישלח אותם לאחר שהמכה תסתיים. ניתן לתת למשתתפים לזהות את שני הסוגים לבד על פי התוכן והביטויים הדומים ('העתירו ואשלח' / 'לכו זבחו'). סדרו את הכרטיסיות על הרצפה על פי הסדר אל מול המכות הרלוונטיות.

שאלות למחשבה

מה ההבדל בין התגובות השונות? מהן הדרכים השונות בהן מנסה פרעה לנטרל את האיום? אחרי שנשבר, מה גורם לו לחזור ולהתעקש? כמה מהמכות הביאו את פרעה לכדי תגובה כזו? האם ניתן לזהות מה השפיע על כך?

במסגרת ההבנה שכל שנדרש כדי להפסיק את זעמו של האל הוא שהעם יזבח לו, פרעה מנסה למצוא דרכים לעקוף את הצורך לתת לכל העם ללכת. ראשית, הוא מגלה כי לא רק זבח יכול לעצור את המכות, אלא גם תפילה - כאשר משה מעתיר לה' הוא נענה לו והמכה חולפת. אם כן, כל עוד הוא מצליח לשכנע את משה להתפלל עליו, הוא יוכל לנטרל את הבעיה. בנוסף, העובדה שהמכות יכולות להיפסק גם ללא זבח, אולי מוכיחה בעיניו שהקשר בין הדברים איננו מלא, וניתן אולי למצוא דרך אחרת לעקוף את הבעיה. במקביל, פרעה מנסה לשכנע את משה שיקיימו את הזבח באופן אחר, שלא ידרוש שחרור של כל עם העבדים למדבר. העקשנות של משה מוכיחה בעיני פרעה שהם מבקשים יותר מאשר חופשה דתית קצרה מתוקף זכויותיהם, אלא מחפשים עילה לעזוב את מצרים ולברוח.

בנוסף, ייתכן שבסוף פרעה קיבל את מבוקשו ושילם על כך את המחיר - זבח הפסח שעשו ישראל לה' התרחש בסופו של דבר בתוך מצרים, וניתן לפרש שהוא הזבח עליו דיבר משה מלכתחילה. כאשר משה ביקש בתחילה לצאת לזבוח לה' במדבר 'פן יפגענו בַּדֶּבֶר או בַּחֶרֶב', אולי הייתה כוונתו שזבחה לה' בתוך ארץ מצרים עלולה להיות קטלנית לדרים עליה. כאשר זבחו ישראל את הפסח במצרים, התגלות ה' על הזבח בתוך מצרים הייתה מה שהביא למיתת הבכורות. אז התעורר סוף סוף פרעה לשלוח את העם שימשיכו את זבחם במדבר, הרחק מארצו, ויימנעו מלהחריבה.

מופתים

עד כאן זיהינו את ממד העונש של מכות מצרים. אמנם, כפי שראינו, פרעה עומד במערכה כפולה: מצד אחד, הוא עומד במשא ומתן מול אומה של עבדים שמבקשת הפסקה קלה לקיים את חגם הדתי, וסופג את זעמו של האל שלהם כאשר הוא מעכב אותם. מצד שני, הוא מקבל ציווי מפורש בשמה של ישות בלתי מוכרת ודורש להשתכנע שאכן ישנו אל בשם ה' שהוא כפוף לציוויו ונדרש לשחרר את ישראל בשבילו (ראו [פוסט מאת אשר מנינג](#)).

במסגרת המערכה השנייה, נדרשים משה ואהרן להכיר לפרעה את ה' ולהביא אותו לידי הבנה מלאה של הכוח מולו הוא עומד, כדי שיוכל לבחור לציית לו. לא ניתן להעניש את פרעה על המריית פי ה' ללא שהובהרה קודם הסמכות שיש לו עליו. לשם כך נדרשים מופתים - פלאות אלוהיות שיוכיחו לפרעה את קיומו ואת כוחו של ה'. ואכן המערכה הזו היא זו שפותחת את המפגש הבא שלהם: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַל אֶהְרֶן לֵאמֹר. כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פְּרַעֲהַ לֵאמֹר תִּנְנוּ לָכֶם מוֹפְתֵי אֱלֹהֵי מִצְרָיִם אֲלֵהֶרֶן קַח אֶת מַטְּךָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי פְרַעֲהַ יְהִי לְתַנּוּן (ז', ח-ט). הפיכת המטה לתנין אמנם איננה אחת מ'המכות' אבל קיימים בה אלמנטים שחוזרים על עצמם גם במהלך חלק מהמכות, כמו למשל ההתמודדות מול החרטומים. לכן נראה שצריך במידה מסוימת להתייחס לסיפור זה כחלק מן הרצף. מתוך מבט כזה, גם במכות עצמן יחד עם הפגיעה החמורה בפרעה ובמצרים, ישנו אלמנט חשוב של 'מופת' המראה לפרעה את כוחו של ה' (ראו גם [פוסט מאת הרב יואל בן-נון](#)).

יותר מזה, מתוך ההקשר הגדול נראה שזהו מטרתן העיקרית של המכות. אילו היה רוצה ה' רק להעניש או לפגוע בפרעה כדי להסיר את המניעה של ישראל לזבוח לו, היה ממחר להרוג את כולם בדבר, כמו שהזהיר משה מראש. כך מנסח זאת ה' במפורש: כִּי עָתָה שְׁלַחְתִּי אֶת יְדֵי וְאֶךְ אוֹתְךָ וְאֶת עַמְּךָ בַּדֶּבֶר וּתְפַחַד מִן הָאָרֶץ. וְאוּלַם בַּעֲבוּר זֹאת הָעַמְדִּיתְךָ בַּעֲבוּר הָרֵאשִׁית אֶת כְּחֵי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ (ט', טו-טז). כלומר אמנם המכות הם חלק מעונש אלהי על מניעת הזבח, אבל התוכן שלהן, והאופן המדורג בו הם מגיעים על פרעה, מיועדים בעיקר כדי ללמד את פרעה, את מצרים ואת כל העולם על כוחו של ה'.

זו גם הייתה תוכניתו של ה' מלכתחילה. כאשר משה בדרך למצרים, ה' מתאר לו את מהלך הדברים: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּלִבְתְּךָ לְשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה כָּל הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְיָדְךָ וְעָשִׂיתָם לִפְנֵי פְרַעֲהַ וְאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת הָעָם. וְאִמְרַתְּ אֶל פְּרַעֲהַ כֹּה אָמַר ה' בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִמַר אֲלֵיךְ שְׁלַח אֶת בְּנֵי וְיַעֲבֹדוּנִי וְתִמְאַן לְשַׁלְּחוֹ הֲגַה אֲנִי הֲרַג אֶת בְּנֶךָ בְּכַדְךָ (ד', כא-כג). מראשית העניין, נועדה מכת בכורות להיות העונש הישיר לסירובו של פרעה לשמוע בקול ה' ולשחרר את העם למדבר. אלא שקודם לכן נדרש היה להציג בפני פרעה מופתים שיבהירו לו את מהות הדרישה. רק אחרי שעבר פרעה סדרת חינוך מלאה בה למד על כוחו של ה' ועל שלטונו, אפשר להעניש אותו על המריית פי ה' במכת הבכורות המהווה מעין מידה כנגד מידה (ראו עוד [פוסט מאת הרב אורי שרקי](#)).

גם בסיכום הדברים, רגע לפני מכת בכורות התורה מזכירה את היות כל המעשים עד כה 'מופתים', ומדגישה את העובדה שפרעה עדיין מסרב לשלח את העם: וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת כָּל הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פְרַעֲהַ וַיַּחֲזֹק ה' אֶת לֵב פְּרַעֲהַ וְלֹא שְׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ (י"א, י).

המסרים

פעילות

מצאו את כל הציטוטים העוסקים במסרים העולים מן המכות (ניתן להיעזר בביטוי: 'למען תדע' והטיותיו השונות).
אספו את הציטוטים מהפעילות הקודמת, או הזיזו אותם הצידה.
סדרו את המסרים העולים מן המכות על פי הסדר ובמקביל לטור המכות.

שאלות למחשבה

התבוננו ברצף המסרים. האם אתם מבינים את הקשר בין המסר לבין המכה בו הוא מופיע? (אפשר גם לפתוח את הפסוקים להרחבה).
בדרך כלל כאשר מלמדים נושא מסוים, מתחילים מהעקרונות הבסיסיים ולאט לאט בונים עליהם את המידע הנוסף. האם אתם יכולים להסביר את הסדר של רצף המסרים?
נסו לזהות את המוטיבים המרכזיים, ולחלק את המסרים השונים לשלוש קבוצות.

פעילות

קחו את הכרטיסיות הנותרות וחלקו אותן לשלוש קבוצות לפי הרעיון המשותף העולה מן המאפיינים השונים של המכות. סדרו כל קבוצה בטור נפרד ולפי סדר המכות כעת אמורה להיות בפניכם טבלה כזו:

ייחודיות	הפליה של ישראל	ניסיונות החרטומים	המסר	
		ויעשו גם הם חרטמי מצרים בלהטיהם בן... ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהם		מטה)
		ויעשו בן חרטמי מצרים בלטיהם ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהם	בזאת תדע כי אני ה'	דם
		ויעשו בן החרטמים בלטיהם	ויאמר משה לפרעה התפאר עלי... למען תדע כי אין בדי אלהינו	צפרדע
		ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים הוא ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהם		כנים

	ושמתי פדת בין עמי ובין עמך		והפליתי ביום ההוא את-ארץ גשן... למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ	ערוב
	והפלה ה' בין מקנה וישראל ובין מקנה מצרים			דבר
		ולא יכלו החרטמים לעמוד לפני משה... ויחזק ה' את לב פרעה ולא שמע אלהם		שחין
אשר לא היה כמזהו בכל ארץ מצרים מאז היתה לגוי	רק בארץ גשן אשר שם בני ישראל לא היה		בעבור תדע כי אין כמני בכל-הארץ	ברד
לפניו לא היה בן ארבה כמזהו ואחריו לא יהיה בן			למען שתי אתתי אלה בקרב... וידעתם כי אני ה'	ארבה
	ולכל בני ישראל היה אור במושבתם			חושך
והיתה צעקה גדלה בכל-ארץ מצרים אשר כמזהו לא נהיתה וכמזהו לא תקף	ולכל בני ישראל לא יחדר-קלב לשנו		למען תדעו אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל	בכורות
			וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו	(ים סוף)

על ידי המאפיינים הייחודיים המתוארים במכות השונות, זיהינו שלוש קבוצות של מכות - מופתים: מופתים בהם מתמודד משה כנגד החרטומים, מופתים בהם המכה מבדילה בין מצרים לישראל, ומופתים בהם מתרחש דבר יוצא דופן שמעולם לא היה כמוהו. כל אחת משלוש הקבוצות הללו, מתאימה לאחד מן המסרים המרכזיים המופיעים בהתראות של משה:

- כדי ללמד את פרעה שהדובר אליו איננו משה בשם עצמו, אלא ה' ('בזאת תדע כי אני ה') נדרש משה להראות לפרעה מופתים שלא יכולים להזדייף על ידי אדם, על ידי התמודדות מול החרטומים שמפעם לפעם מצליחים פחות.

- בשלב הבא, כדי ללמד שה' איננו רק ישות עליונה ומנותקת, אלא שהוא נוכח ומעורב במציאות הארצית ('כי אני ה' בקרב הארץ'), באים מופתים המפרידים בתוך הארץ בין מקום למקום ובין עם לעם.
- ולבסוף, כדי שפרעה יבין שה' איננו סתם עוד אל שיוכל להשוות לאלים אחרים, אלא האל היחיד ('כי אין כמוני בכל הארץ') - באה סדרת מופתים ייחודיים מהסוג שלא היה כמוהו מעולם. בין לבין, מושחלים מסרים נוספים המתכתבים עם המסרים המרכזיים הללו:

במכת הצפרדע למשל, כאשר פרעה מבקש ממשה להסיר את הצפרדעים ממנו, משה מנצל זאת כדי ללמד אותו מסר נוסף הקשור לזהות של ה': ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתיך לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רק ביאור תשארגנה. ויאמר למחר ויאמר כדברך למען תדע כי אין פה' אלהינו (ח', 1-). על ידי זה שנתן לפרעה לבחור מתי תסתיים המכה, וניבא מראש שכך יקרה, הגביר משה את ייחודיותם של מופתי ה'. מסר זה ממשיך להיות מועבר לפרעה גם בהמשך, דרך ההתראות לרבות מהמכות המנבאות את התרחשותן 'מחר'.

בהסתכלות על הטבלה שנוצרה לפנינו, ניתן לשים לב לתהליך מדורג של העברת המסרים. רק אחרי ארבעת המופתים הראשונים (ואחרי שהחרטומים מודים ש'אצבע אלהים היא') מתחיל המופת של הפרדת המכה מבני ישראל, ורק בשלב השלישי נוספים גם המאפיין והמסר ש'אין כמוהו'. בנוסף, ניתן לראות ששלושת הטורים השמאליים משלימים זה את זה, ולמעט מכת ברד ומכת בכורות, על כל מכה מופיע רק מאפיין אחד. ניתן להסביר את הכפילות במכות הברד והחושך על פי המסר הייחודי שמוזכר בהקשר לאותה המכה: המסר המוזכר לפני מכת הברד, מחדש את השלב השלישי המלמד ש'אין כמו ה', אך עדיין משלב בתוכו גם את הבהרת נוכחותו של ה' 'בקרב הארץ'. על כן שני המאפיינים מוזכרים בו. במיוחד, מאפיין ההפליה של ישראל מדגיש את הפרדת הארץ עצמה: רק בארץ גשן אשר שם בני ישראל לא היה ברד (ט', 17). לעומת זאת במכת הבכורות הופעת מאפיין ההפליה מדגיש את אפלייתם של ישראל, ואיננו מתייחס כלל לארץ. דווקא כאן מבהיר משה כי ההפרדה הזו לא רק תראה שה' מסוגל להפלות ולסנן את השפעת המופת שלו, אלא שהוא בוחר לעשות זאת דווקא בשביל עם ישראל: ולכל בני ישראל לא יחרץ קלב לשנו למאיש ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל (י"א, 2). המסר הזה מתחדד אל מול השפעתה של המכה לא רק על העם המצרי, אלא על בכוריהם של כל האדם והבהמה בארץ מצרים: ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הלישב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחיס וכל בכור בהמה (י"א, 3). כך, הפרדתם של ישראל מלמדת על היחס המיוחד בין ה' לישראל, ומתאימה דווקא כחלק מהמסר השלישי המתייחס לייחודו של ה' כאלהים המעורב בארץ ומנהל קשר אישי עם העם הנבחר.

- כל הנאמר עד כה מתאים לחלוקה המקובלת של המכות לשלושה מקבצים - דצ"ך עד"ש באח"ב. המכה הראשונה בכל מקבץ (דם, ערוב, ברד) היא המכה בה מוכרז על המסר הבא ברצף המסרים של המופתים השונים. עם זאת, ניתן לזהות גם חלוקה אחרת לשלוש, הכוללת בתוכה את שני האירועים המשלימים של מופתי יציאת מצרים: הפיכת המטה לתנין, וקריעת ים סוף.
- יחד עם מופת המטה נשארים לנו ארבעה מופתים בהם מתמודד משה כנגד החרטומים, כאשר במופת האחרון הם מודים בתבוסתם: ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא (ח', 10). ארבעת המופתים הללו מהווים את השלב הראשון, במטרתו ללמד את פרעה את ההכרה הבסיסית בזהותו של ה'.
 - מכות ערוב ועד ברד, כולל הברד, עוסקות כולן בנוכחותו של ה' בארץ. הן המסר המוכרז בתחילת המכה, והן המסר שמזכיר משה לקראת סיומה, משלימים את המקטע הזה מתוך עיסוק בנוכחותו של ה' בארץ: בעבור תדע כי אין כמני בכל הארץ (ט', 17); למען תדע כי לה' הארץ (ט', 18).
 - במכת הארבה, נפתחת יחידה חדשה. במקום לנסח נאום חדש כלפי פרעה, ה' מפנה את דבריו למשה בעצמו, כנציג של ישראל: ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדי למען שתי אתי אלה בקרב. ולמען תספר באוני בנג ובן בנג את אשר התעללתי במצרים ואת אותי אשר שמתי בס וידעתם כי אני ה' (י', 1-). היחידה הזו כוללת את מכות חושך ובכורות, וכן את מופת קריעת ים סוף. אל מול

הפנייה לישראל שילמדו לדעת את ה' אלוהיהם, בקריעת ים סוף המטרה היא שהמצרים (ושאר העמים) ידעו גם הם את ה' כאלהי ישראל המושיעם מצרה: וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' בְּהַכְּבִּדִי בְּפָרְעָה בְּרַכְּבוֹ וּבְפָרְשָׁיו. במרכז היחידה הזו, במכת הבכורות, מדגיש ה' ומבסס את ההפרדה בין ישראל לעמים ביחס אליו: לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה ה' בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל (ו"א, ז).

ארבעת המופתים ביחידה האחרונה חולקים אלמנטים משותפים ומרמזים זה לזה. החושך, למשל, הוא מוטיב החוזר בכלם: הארבה מכסה את עין הארץ ומחשיך אותה, מכת בכורות מתרחשת באמצע הלילה, ובים סוף מחשיך עמוד הענן על המצרים ומונע מהם להגיע אל ישראל: וַיִּסַּע עַמּוּד הָעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם. וַיָּבֵא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיֵּאָר אֶת הַלַּיְלָה וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלַּיְלָה (ו"ד, יט-כ). בנוסף, מכת הארבה כוללת בתוכה רמזים רבים למה שעומד להתרחש לפרעה ולמצרים: הארבה, שמזכיר צבא גדול, מגיע בבוקר אחרי רוח קדים הנושבת כל היום וכל הלילה, ולבסוף ה' 'תוקע' את כולו בים סוף. יוצא שניתן לזהות שנים עשר מופתים במצרים, המחולקים לשלושה שלבים שבכל אחד ארבעה מופתים, ומגיעים בסופם אל העיקר - פרסום שם ה' כאל גדול הפועל בארץ ומבדיל בין ישראל לעמים. המסרים העולים מיחידת הסיכום ומופנים לישראל ולמצרים, הן מטרות העל שהגדיר ה' לפני שמושה ואהרן נשלחו אל פרעה: וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעַם וְהָיִיתִי לְכֶם לֵאלֹהִים וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (ו', ז); וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' בְּנִטְתִּי אֶת יָדִי עַל מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם (ז, ה).
אחר כל זאת, אומרים ישראל את שירת הים ומהללים את שמו של ה' (ראו [פוסט מאת הרב איתי אליצור](#)).

סיכום:

משה ואהרן מציגים לפרעה את הדרישה להוציא את ישראל ממצרים משני כיוונים - כנציגי ה', המצווה על פרעה לשלח את עמו; וכנציגי העם, המבקשים זמן הפסקה לצאת למדבר לזבוח לאלוהיהם. במקביל לזה, מכות מצרים כוללות בתוכן לפחות שתי מערכות: מערכת של מכות ועונשים שבאה כתוצאה ישירה לעיכובים של פרעה שמונע מהעם לזבוח לה' במדבר, ומערכת של מופתים שמטרתה להכיר לפרעה ולמצרים את שם ה' ולהבהיר לו בכך את מקור הציווי.

בשתי המערכות הללו מחזק ה' את ליבו של פרעה כדי להשיג מטרתו על גדולה יותר מאשר העצם הוצאת העם ממצרים, והיא פרסום שמו בין העמים כאל גדול ומושיע שמבדיל בין העמים וקורא את שמו על ישראל.

להרחבה

[שיעור מאת פרופ' יונתן גרוסמן: תכלית המכות ונמעניהן](#)
[מאמר מאת הרב ד"ר ברוך קהת: שתי מגמות בתיאור יציאת מצרים](#)
[מאמר מאת ד"ר ברכי אליצור: מושא החזיון התאולוגי של מכות מצרים](#)
[מאמר מאת הרב מאיר שפיגלמן: אותות ומכות](#)
[מאמר מאת הרב עזרא ביק: וידעתם כי אני ה'](#)
[מאמר מאת הרב ברוך גיגי: וידעתם / וידעו מצרים כי אני ה'](#)